

2000'li Yıllar İçin İnsanlığın Ortak Dileği Silahlara Veda

"Büyük bir savaş ülkelere üç ordu bırakır: Sakatlar, yas tutanlar ve hırsızlar ordusu." Bu sözü kimin ne zaman söylediği bilinmiyor. Ama bu sözden kolayca anlayabiliriz ki bu kişi, savaşın acılarını yaşamış, yıkımlarını görmüş biridir. Savaşlar insanlığın doğuşuyla yaşittir. Dün vardı, bugün de var ve büyük bir olasılıkla gelecekte de var olacak. Sopalarla, kılıç kalkanlarla başlayan savaşlar günümüzde tüfekler, toplar, bombalarla sürüyor. Acaba 21. yüzyılın savaşları lazer silahları ve uzay gemileriyle mi yapılacak? Bilimkurgu filmlerinde gördüğümüz gibi kitle imha silahlarıyla geçenleri bütün bütün mü yok edeceğiz yoksa? Hayır istediğimiz bu değil, istediğimiz silahlara veda...

Geçip giden zamana, geride kalan günlere baktıkça kimileri iç çekip zaman artık değişti, nerde o eski günler diye geçmiş özlemle anıyorlardır belki. Acaba çağımızda yaşanan hızlı değişimlerin doğal bir sonucu mudur bu? Yüzyıllar boyunca yaşanmadığı kadar çok gelişim ve yeniliği bir arada yaşamak insan için acaba bir uyum sorunu mu doğuruyor? Bugüne ayak uydurmak ve değişimleri anlamak insanlığın tüm tarihi boyunca hep zor olmuştur ve olmaya devam edecektir. Teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin insan doğasına ait bazı şeyleri değiştiremiyor. Bu durumun iyi yönleri olduğu kadar kötü yanları da var. En kötü yanıysa silahlanmadır. Teknolojik her yeniliğin askeri bir

proje olarak ortaya çıkması, araştırmaların öncelikle daha çok, daha iyi öldüren makineler yapmak için kullanılıyor olması uygarlığımız için aslında ciddi bir tehdittir. Bu kadar çok yok etme aracı üreten bir canlı türünün varlığını

hâlâ sürdürebiliyor olması bile aslında ilginçtir. Evrenin bir köşesinde yaşayan akıllı canlılar var mı bunu henüz bilmiyoruz. Ama bu sorunun yanına eklenmesi gereken bir soru daha var: Acaba evrenin bir köşesinde yaşayan ve bizim kadar çok silah üreten başka bir canlı türü var mıdır?

Silahlanma Yarışı

Bugün artık soğuk savaş dönemindeki kadar ciddi bir silahlanma yarışı yaşanmıyor. Ama kısa süre öncesine değin silahlanma barış adına yapılıyordu. Bu önüne geçilemez bir yarışa dönüşmüştü. Silahlanmanın bu kadar artmasının uluslararası platformda adı caydırıcılıktır. Oysa barış adına silahlanmanın kısır döngü olduğu uzun sü-

re görülememiştir. Silahlanmanın denetimi caydırıcılık doktrinin öteki yüzüdür. "Dehşet dengesi"ne dayanan caydırıcılık doktrini, savaşı imkânsız ya da en azından akıl dışı kılan sürekli bir karşılıklı yok etme tehdidine dayanır. Ne var ki bu dengenin korunması son derece nazik bir iştir. Nükleer doktrinler daha çok psikolojik kavramlara yöneliktir. Önemli olan hem kendini hem de rakibini, kendi vurucu gücünün güvenilirliğine, dolayısıyla da gerektiğinde "kıyameti" başlatma kararlılığına sahip olduğuna ikna etmektir. Böylece askeri nükleer doktrinin 1980'li yılların sonuna kadar çelişkili savaşmama düşüncesiyle birlikte yaşaması gerekti.

1990'ların başına kadar ulaşabilen üç nükleer doktrin kalmıştır: ABD'nin, eski SSCB'nin ve Fransa'nın doktrinleri. Amerikan doktrininin gelişimi Avrupalı ve Japon müttefiklerine nükleer güvence sağlama, bu arada da Amerikan topraklarına yönelik nükleer saldırıları önlemek isteğini yansıtıyordu. Sovyet doktriniyse bu ülkenin ABD karşısında bir türlü kapatamadığı teknolojik geriliğin izlerini taşıyordu. Sovyetler birliği bu durum karşısında daha fazla nükleer silaha sahip olma yolunu seçmiştir. Fransa'ysa elindeki olanakların yetersizliğine en uyumlu doktrini geliştirmiştir: "yeterli

caydırıcılık", yani düşmana Fransız topraklarına yönelik bir saldırının sınırlı kazancına eşdeğer zarar verecek bir vurucu güç.

Dünyamızdaki iki süper gücün, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'nin, 1960'lı yılların başında balistik füzelerle donanmak için yürüttükleri yarış, tehlike çanlarının çalmasına yol açmıştı. Bunu silahlanmanın denetimi ve silahsızlanma izledi. Silahlanma yarışına kurallar koymak gerekiyordu. Silahlanmanın denetimi ilkesi böylece gündeme geldi.

Bu tür endişelerin insanların içini kemirdiğini görmek sevindirici. Bir zamanlar, özellikle de ikinci Dünya Savaşı'nın yeni bittiği, atom bombasının sarsıcı etkisinin henüz sürdüğü ve devamında soğuk savaşın en üst düzeyde olduğu günlerde, bilimkurgu yazarları insanların geleceğinin nükleer bir sa-

vaş sonrası dünyada ilkel yaşama dönmek olduğunu yazıyorlardı. "Felaket günü sonrası" adıyla sınıflandırılan bu tür bilimkurgu yapıtları insanlığı silahlanma yarışından koparmayı amaçlamıştır. Bu aşamada Albert Einstein'ın söylediği şu sözleri bir kez daha anımsamak yerinde olacaktır. "Üçüncü Dünya Savaşı'nın nasıl yapılacağını bilmiyorum. Ama bildiğim şu ki dördüncüsü ok ve yaylarla yapılacak."

Uzayda Savaş

İlk yapay uydu Sputnik, yörüngeye 1957'de yerleştirildi. Uyduların, askeri ve sivil yaşamın temel öğeleri durumuna gelmesi için 30 yıl yeterli olacaktı. Öyle ki bugün bazı yörüngeler doygunluğa ulaşmaya başlamıştır. Bu nedenle bir kısım yeni uydunun fırlatılması için devletler arası görüşmelerin yapılması gerekmektedir.

Askeri açıdan uzaya egemen olmak artık temel bir görev haline gelmiştir. Kıtalararası füzeler konum saptama uydularından yararlanmasaydı, kesin doğrultusu olmayan sıradan mermilerden farksız olurdu. Bombardıman uçakları ve stratejik denizaltıların yörüngelerdeki bu gibi donanımlara olan bağımlılığı daha da önemlidir. Düşmanın askeri ve sivil gücüne ait bilgiler büyük ölçüde uzaydan çekilen

fotoğraflarla sağlanmaktadır. Bu fotoğraflar silahlanmanın denetimi anlaşmalarına uyulup uyulmadığının kontrolü açısından da kullanılmaktadır. Dünya'nın dört bir yanına dağılmış olan silahlı kuvvetler, eksiksiz bir haberleşme uyduları ağının desteği olmaksızın hareket edemez. "Akıllı" silahların gelişmesiyle kara ordularının askerleri bile konumlarını hesaplamak, hedeflerini belirlemek ve eylemlerini koordine etmek için uzaya bağılıdır. Bugün ordular uydu desteği olmaksızın sağır ve dilsiz bir konuma düşerler.

Bununla birlikte bu teknolojiler bir kez daha askeri amaçla üretilen teknolojilerin sonradan sivil amaçlara yönelik kullanımına iyi bir örnek oluştururlar. Uzay teknolojisinin sağladığı fırsatlar, sivil alanda da temel bir rol oynamaktadır. Uydular birden yok olsaydı, mali piyasalar, işletmeler ve devletler arasındaki haberleşme çökerdi. Bu durum da hesaplanması olanaksız sonuçlar doğururdu. Bunların yanında hava ve deniz ulaşımı da büyük bir darbe yemiş olurdu.

1970'li yılların sonuna kadar Amerikalılar ve Sovyetler uzay etkinliklerinde fiilen tekel konumundaydı. İki süper güç, pek de inanmadan, uydu imha silahları (Anti-SATellite, ASAT) geliştirme girişimlerinde bulundu. 1983 yılında Amerikalıların Yıldız Sa-

vaşları adıyla bilinen Stratejik Savunma İnisiyatifi'ni (SDI) ortaya atmalarından sonra uzay yeni bir görev edindi.: Düşmanın nükleer füzelerine karşı bir savunma hattı oluşturmak. Füzesavar silahlar ve konum belirleme uydularından oluşan bir uzay kalkanı düşüncesi terk edilmese bile, 1980'li yılların sonunda yavaş yavaş bir kenara bırakıldığı izlenimi vermekteydi. Günümüzde uzay teknolojisine egemen olmak çok güçlü bir rekabet konusudur. Bu teknolojiye sahip olan ülkelerin sayısı da yıllarla artmıştır. Çin, Batı Avrupa, Hindistan, İsrail, Japonya gibi ülkeler de artık bu yarışın içindedir.

Silahsızlanma

Silahsızlanmaya yönelik ilk anlaşmalar, nükleer denemelerle ve deniz dipleriyle, uzaya atom bombalarının yerleştirilmesiyle ilgili, bunların yasaklanması üzerineydi. İki süper güç nükleer teknolojinin hızla yayılmasından endişe duyarak, nükleer silahların yayılmasını önleme anlaşmasını 1968 yılında imzaladı. 1972'de füzesavar savunma silahlarının geliştirilmesini ve yerleştirilmesini büyük ölçüde kısıtlayarak nükleer silahlara sınırlama getiren SALT 1 ve ABM anlaşmalarının imzalanmasıyla büyük bir adım daha atılmış oldu. 1979 yılında imzalanan SALT 2 anlaşmalarının kısmen başarısız olmasının ardından Stratejik Silahların Azaltılması Görüşmeleri (Strategic Arms Reduction Talks, START) yeni bir adım oldu. Artık nükleer silahların sınırlandırılması değil bütün nükleer silahlarda üçte birlik indirime gi-

dilmesi sözkonusuydu. Bu arada 1987'de imzalanan INF anlaşması bütün bir atom silahı kategorisinin, orta menzilli nükleer füzelerin, yok edilmesini sağladı. START 1 ve START 2 ise stratejik silahların azaltılmasına ilişkin önemli adımlardı. Sovyetler birliği'nin dağılmasının ardından Amerika Birleşik Devletleri görüşmeleri Rusya, Kazakistan, Beyaz Rusya gibi yeni devletlerle sürdürdü.

1980'li yılların sonunda silahsızlanma anlaşmalarının denetimi ve güvenilir bilgilerin dağıtımını üstlenecek bir Birleşmiş Milletler Uzay Ajansı düşüncesi gelişmeye başlamıştı. Ancak bu düşünce gerçekleşmedi. Böyle bir ajans büyük güçlerin siyasi oyunları içinde kaçınılmaz olan bilgi saptırmalarını, savunma bütçelerinin iyice kısıldığı bir dönemde pahalı askeri gözlem uydularının yarısını önleyebilirdi.

Savaş ve Bilimkurgu

Dünyada yaşanan bu tür gelişmelerin ve sürekli patlak veren savaşların bilimkurgu yazarlarını etkilememesi beklenemezdi. Yazarlar kimi zaman karamsarlığa kapılıp savaşlarla yıkıntıya dönmüş bir dünya canlandırdılar kafalarında kimi zaman da silahların terkedildiği, çoktan unutulduğu bir dünya. Teknolojideki gelişmeler sürekli artarken ortaya geçmişe göre çok daha güçlü silahlar çıkıyordu. O halde geleceğin dünyasındaki silahların daha ölümcül olması gerkiyordu. Philip K. Dick, Alacakaranlıkta Kahvaltı adlı öyküsünde gelecekte yapılmış bir silahı şöyle tanımlıyor:

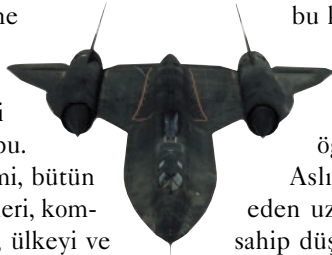
"Gece yapılan saldırı en güçlü ROR saldırısıydı. Bütün bölge yerle bir oldu. ROR, yani robot roketler. Ruslar Amerika kıtasını sistemli bir biçimde kilometrelerce yıkıyorlar. Rorlar çok ucuz mal oluyor. Milyonlarca roket yapıp fırlatıyorlar. Bütün işlemler otomatik olarak yapılıyor. Robot fabrikalar bu roketleri üretip bize atıyorlar... Bunun nedeni savaş. Toplu bir savaş. Yalnızca beni içine alan bir savaş değil; yalnızca benim evimi, ailemi. Sizin evinizi de içine alan bir savaş bu. Sizin evinizi benim evimi, bütün evleri. Burayı, bitişik evleri, komşu kenti, komşu eyaleti, ülkeyi ve kıtayı saran bir savaş bu. Bütün dünya işte bu hale gelecek, yıkıntılar ve döküntüler. Sis ve pas tutmuş yıkıntıların arasından uzanan küf kokulu yabani otlar. Hepimizi içine alan bir savaş bu. Korkmuş, yüzleri sararmış bir halde bodruma doluşan ve korkunç şeylerin varlığını sezinleyen bu insanların içine alan savaş..."

Bilimkurgu yazarlarının hayalindeki gelecekte olabilecek savaşlar arasında uzaydan gelebilecek canlılarla olacak savaşların da bulunduğunu unutmamak gerek. H.G. Wells'in yazdığı ve sonradan Orson Welles'in radyoda seslendirdiği "Dünyalar Savaşı" adlı kitapla başlamış bir korkudur bu. Yıldız Savaşları'ndan Uzay Yolu'na kadar birçok bilimkurgu yapıtında uzaylılarla dövüşe tutuşur insanoğlu. Aslında bu yabancı korkusunun bir başka türüdür. Katherine Mac Lean ve Tom Condit, Anlaşmak Kolay Değil adlı öykülerinde Dünya'lularla karşılaşmış savaşçı uzaylıların nasıl tepki gösterdiklerini şöyle anlatıyorlar:

"Yeni bir tür elde etmek ve Erdig İmparatorluğu'na yeni bir gezegen ka-

zandırmak için bu gemi bulup bulacağımız tek fırsat... Bu yaratıklara yumuşak yaklaşmalıyız. Savaş gemisi olduğumuzu anlamamalılar. Kendimizi ticaret filosuymuş gibi sivil kimlik içinde göstermeliyiz. Lütfen sivil kişiler gibi davranmaya kendinizi alıştırmın. Sivil tanıdıkları olanlar ya da normal vatandaş gibi esnafla alışverişte bulunmuş olanlar diğerlerine bu konuda bilgi versin. Amacımızın yalnızca ticaret yapmak olduğunu söyleyeceğiz ve dillerini öğreneceğiz..."

Aslında Dünya'yı ziyaret eden uzaylılar, üstün teknolojiye sahip düşman "UFO"lar düşüncesi son zamanlarda giderek daha yaygınlaşmaya başladı. Bu ister istemez akla şu soruyu getiriyor: Silahlanmadan çıkarı olan kişiler gözlerini bu kez de uzaya mı dikti? Ruslardan sonra nükleer silahları haklı çıkarmak için yeni düşmanımız UFO'lar mı? Sovyet tehdidinin sona ermesinin ardından 1993 yılında yayımlanmaya başlayan ve bir anda büyük popülariteye sahip olan

"X-Files" adlı dizinin popüler olması acaba rastlantı mı? Yoksa UFO'ları anlatan bu dizi çağın ruhunu mu yansıtıyor?

20. yüzyıl tarihte yaşanan en büyük acılara tanık oldu. Dünya savaşlarında yüz binlerce kişi öldü. Nagazaki ve Hiroşima'ya atom bombası atıldı. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler akıl almaz silahlar yapmak için kullanıldı. Bugün hâlâ yaşayan tanıkları olan insanlık tarihinin en büyük savaşı ne yazık ki 20. yüzyılın ürünüdür. Bununla birlikte bu savaş insanlığa savaşın ve silahların korkunç yüzünü gösterdi. Yıkımın getirdiği dünya eskisinden çok farklıydı. Değişen devletler, yıkılan ideolojiler ve ortaya çıkan yepyeni bir dünya... İnsanlık sanki küllerinden yeniden doğan Zümrüdüanka gibiydi. Ve sanki onları birleştiren Ursula K. Le Guin'in Mülksüzler'de sözünü ettiği şeydi: "Bizi bir araya getiren şey acı çekmemiz. Sevgi değil. Sevgi akla boyun eğmez, zorlandığında da nefrete dönüşür. Bizi birleştiren bağ seçilebilir bir şey değil. Biz kardeşiz. Paylaştığımız şeylerde kardeşiz. Hepimizin çekmek zorunda olduğu acıda, açlıkta, yoksullukta, umutta biliyoruz kardeşliğimizi. Biliyoruz çünkü onu öğrenmek zorunda kaldık. Bize birbirimizden başka kimsenin yardım etmeyeceğini, eğer elimizi uzatmazsak hiçbir elin bizi kurtaramayacağını biliyoruz..."

Artık insanlığın 21. yüzyıldan beklentisi barış. Bu barışı sağlayacak olan yine biz insanlarız. Savaşmayı biz durdurmazsak, durduracak başka kimse yok. Bu yüzden, insan gibi yaşamak için kendi kendimize armağan edelim barışı.

Gökhan Tok

Kaynaklar:

Le Guin, U. K., Mülksüzler, Çev.Levent Mollamustafaoglu, Metis, 1997
Somay, B., Asker Kaçağı, Savaşa Karşı Bilimkurgu Öyküleri, Metis, 1991
Valladao, A.G. A., Nükleer Silahsızlanma, Thema Lorussee, c.2, s:458, 1995